

5.3. Altres personatges de La Passió

5.3.1. Maria, mare de Jesús

Pronunciant el “Fiat” de l’Anunciació i donant el seu consentiment al misteri de l’Encarnació, Maria col·labora a tota l’obra que ha d’acomplir el seu fill. Molts films comencen la història de Jesús pel començament, és a dir, per l’Anunciació de l’Àngel a Maria. Nosaltres no ens hem entretingut en aquest moment perquè no forma part de la passió (tot i que l’hem esmentat de passada) però si que volem centrar la nostra atenció en un film **Proceso a Jesús** (1974) de José Luis Sáenz de Heredia que malgrat que és el judici de Crist, l’única escena en què el director fa un *flashback* és precisament la de l’Anunciació a Maria (María Cuadra) i el consegüent drama amb Josep.

A Maria la podem veure fidel, associada amb cor maternal, al sacrifici del seu fill.

El vincle entre mare i fill és suggerit en varies escenes de diferents pel·lícules. És bonica la relació entre mare i fill a **Cristo** (1966) de Santiago Ferrer on també, hi ha una bona relació amb el pare, en unes escenes d’intimitat familiar, que també podem veure a **María, madre de Jesús** (1999) de Fabrizio Costa. És la íntima relació d’una mare amb el seu fill que queda molt ben reflectida en la commovedora i amorosa escena en la que es llencen aigua l’un a l’altre, tot fent broma a **La Pasión de Cristo** (2004) de Mel Gibson, i aquest vincle encara es mostra més quan Maria (Maia Morgenstern) estirada sobre el terra veu, a través de l’empedrat, a Jesús empresonat, és el reflex de la constant unió de Jesús amb la mare. A **Rey de reyes** (1961) de Nicholas Ray la mare (Siobhan McKenna) pressenteix quelcom quan Jesús li diu: “Ya acabaré la silla cuando vuelva” i la mare li respon “esta silla ya no se acabará”. Així podem fer-nos càrrec del dolor profund de Maria essent testimoni de la passió del seu fill.

A **Rey de reyes** (1961) de Nicholas Ray, Jesús visita la seva mare abans de marxar a la passió (en aquest moment hi van també Pere i Joan). Una mare que acull a tots, a Joan Baptista després del bateig de Jesús al Jordà o a Maria Magdalena a qui li mostra la seva estimació, generositat i respecte. A **El evangelio según san Mateo** (1964) de Pier Paolo Pasolini Maria (Susanna Pasolini) acomiada el seu fill quan aquest marxa de casa. Pere i Joan a **La Pasión de Cristo** (2004) de Mel Gibson, li parlen i s'adrecen a ella com a mare.

Maria acompanya Jesús en la seva agonia, al llarg del camí del Calvari, i molts films ens ho deixen veure en diferents moments de l'itinerari. A **La Pasión de Cristo** (2004) de Mel Gibson Jesús al llarg del camí cau sota el pes de la creu i Maria se li acosta corrent, el director aprofita per fer un dels *flashback* meravellosos en que es veu com Jesús, de petit, cau i Maria corre a recollir-lo, un cop és al seu costat li diu: "Aquí estoy, aquí estoy". En aquest mateix film quan Jesús camina cap a la creu té a una banda el dimoni que el va temptant contínuament, mentre a l'altra banda té la seva mare que també, constantment, recolza l'itinerari del seu fill. A **La última tentación de Cristo** (1988) de Martin Scorsese María (Verna Bloom), mare de Jesús, és repudiada per ell, en un moment de la pel·lícula, assegurant que no la coneix, però en l'escena del darrer sopar apareix participant-hi com si no hagués passat res.

La presencia de Maria al peu de la creu, segons l'evangeli de Joan, és la clau per entendre que la seva fe va ser constant, viva i participada en la passió. Ella no estava allà per casualitat sinó perquè havia seguit les passes del seu fill com a deixeble i mare. A la creu és possible que Maria hagués tingut algun moment de debilitat, entra en la condició humana, i que fora sostinguda per Joan, és el cas de **El evangelio según san Mateo** (1964) de Pier Paolo Pasolini on la mare (l'actriu Susana Pasolini) fa una actuació un tant histriònica, però Jesús el que va veure des de la creu no va ser una dona desmaiada, desfeta pel dolor, ella estava sencera, desperta per assumir l'herència que li havia d'encarregar: ser mare de tots els homes. Un tant histriònica és, també, l'actuació de la María (Maruchi Fresno) de **Los misterios del Rosario** (1957) de Joseph Breen, Jr. i

Fernando Palacios, sobretot en la tercera part, la titulada **Quédate con nosotros**.

La Maria de **Rey de reyes** (1961) de Nicholas Ray (Siobham McKenna), diu que aquest és el paper més difícil de la seva carrera. És una mare càlida i humana que sent una profunda inquietud per les penalitats que li esperen al seu fill i voldria que totes les mares compreguessin els seus sentiments. És una dona equilibrada i plena de pau que accepta des del principi el destí del seu fill. És una jove, que es manté en la mateixa joventut al llarg de tot el film, com també jove i embarassada, és una nena, la Maria del principi de la pel·lícula de **El evangelio según san Mateo** (1964) de Pier Paolo Pasolini, després el director escollirà la seva pròpia mare (la ja esmentada Susanna Pasolini) per interpretar Maria de gran. Són Maries joves les de **La historia más grande jamás contada** (1965) de George Stevens, Dorothy McGuire, sense massa protagonisme, la de **Proceso a Jesús** (1974) de José Luis Sáenz de Heredia interpretada per María Cuadra, la de **Jesús de Nazaret** (1977) de Franco Zeffirelli, interpretada per Olivia Hussey, que es manté igual al llarg de tot el film, i la ja anomenada Maria Morgensten de **La Pasión de Cristo** (2004) de Mel Gibson, quasi amb tota seguretat la Maria que expressa més dignitat i el senyoriu de la dona que coneix el misteri.

Maria Morgensten és Maria a
La Pasión de Cristo (2004) de Mel Gibson

5.3.2. Els apòstols

5.3.2.1. Pere

Simó/Pere era natural de Betsaída, ciutat de Galilea. Era pescador com el seu germà Andreu. Estava casat però no coneixem res de la seva dona ni sabem si tenia fills, només sabem que tenia una sogra. Un home senzill que no té cultura ni instrucció, temperamental, extravertit, impetuós i vehement que s'oposa a que Jesús realitzi amb ell un servei propi d'esclaus, rentar-li els peus, però que després de les paraules cominatóries de Jesús, que el convenç amb l'argument que més li afecta: "O amb mi o sense mi", cau a l'extrem contrari de voler que li renti els peus i el cap. El caràcter de Pere era una confusa mescla entre l'audàcia i la covardia o, millor dit, era algú que podia passar de l'audàcia a la covardia en qüestió de segons. Ofereix notables contrastos: és amable i iracund, fort i dèbil, generós i interessat, dòcil i tossut. En un moment d'exaltació pot tallar l'orella de Malco i en un moment de pànic pot negar, covardament, tota relació amb Jesús de Natzaret. Pere negarà tres vegades al Senyor però no caurà en la desesperació, perquè Jesús va passar pel seu davant i el va mirar, no amb odi, sinó amb una mirada d'infinita compassió, ell abraçarà de nou la fe i serà recolzament i consol pels altres apòstols. Jesús li posa el sobrenom arameu de Cefes que traduït al grec vol dir Petros, és a dir, roca.

El seu aspecte físic pot variar molt en algunes pel·lícules és un vell molt ancià com a **Bosquejo Cinematográfico** (1918) d'Arturo Carballo, o a **Quo Vadis** (1951) de Mervyn Le Roy interpretat per Finlay Currie, a altres és un home molt jove (Manuel Monroy) a **El beso de Judas** (1953) de Rafael Gil o el jove de rínxols rossos (Philip Tobus) de **Jesucristo Superstar** (1974) de Norman Jewison. En la majoria de films és un home de mitjana edat.

Escenes de mirades entre Jesús i Pere n'hi ha moltes a la cinematografia. Mirades de misericòrdia de Jesús davant la negació de Pere a **Cristo** (1966) de Santiago Ferrer, a **Quédate con nosotros** (1957) de Joseph Breen, Jr. i Fernando Palacios, a **La historia más grande jamás contada** (1965) de George Stevens, a **Godspell** (1973) de David Greene, a **Jesús de Nazaret** (1977) de Franco Zeffirelli, a **La última tentación de Cristo** (1988) de Martín Scorsese i a **La Pasión de Cristo** (2004) de Mel Gibson, per esmentar-ne algunes. Però també hi ha mirades d'amor entre els dos homes quan Jesús li proposa que sigui el cap dels apòstols, a **Quédate con nosotros** (1957) de Joseph Breen, Jr. i Fernando Palacios, amb la triple pregunta de si l'estima més que els altres. L'escena de la triple confessió de Pere és emocionant. Jesús vol recalcar que Pere és la pedra angular del nou regne. Li dóna la primacia jeràrquica solemnement.

Finalment Pere serà el cap dels apòstols i per la paraula de Crist farà miracles com a **La túnica Sagrada** (1953) de Henry Koster on Pere interpretat per Michel Rennie curarà a Demetrio.

Val a dir que a **La última tentación de Cristo** (1988) de Martín Scorsese es veu el pas del temps en Pere (Víctor Argo), com en els altres personatges, que al final de la seva vida, ja vell, visita a Jesús en el llit de mort. També volem fer esment d'un Pere (molt nostre) que amb molt poca estona d'interpretació deixa veure una mica com era el Pere impulsiu dels evangelis, ens referim a Agustín González a **Proceso a Jesús** (1974) de José Luis Sáenz de Heredia.

5.3.2.2. Judes

Judes és l'apòstol que més fa treballar la fantasia i la curiositat d'un director diu Zeffirelli seguint la seva pròpia experiència.

Per uns Judes Iscariot, que vol dir punyal, ja és ben bé així, perquè Judes va apunyalar per l'esquena a Jesús. A **Bosquejo Cinematográfico** (1918)

d'Arturo Carballo, és el traïdor que s'apropa per darrera per vendre Jesús per diners (el veiem comptant-los). Per altres Judes és d'una família que prové de Kerieth, al sud de Judea. És anomenat pels evangelistes, sempre en darrer lloc, en la llista dels dotze, i en tots els casos és diu d'ell que seria el traïdor i el venedor del Mestre. Judes seguia al Mestre únicament per l'interès econòmic i l'ambició terrenal del poder. Obsessionat pels diners es diu que robava de la bossa que tenia com a tresorer del grup dels dotze. "Això ho va dir no perquè s'interessés pels pobres, sinó perquè era un lladre i, com que tenia la bossa dels diners, robava el que hi tiraven" (Jn 12,6). A **Christus** (1917) de Gulio Antamoro també és un usurer.

A **Jesucristo Superstar** (1974) de Norman Jewison el Salvador no és la figura principal sinó Judes, el traïdor (interpretat per l'actor de color Carl Anderson, és el primer en sortir) un home que no és ateu però que no s'acaba de creure que Jesús sigui fill de Déu, sap que ha de seguir el Crist i no es veu com un traïdor sinó com un fidel seguidor. També li és fidel a **Proceso a Jesús** (1974) de José Luis Sáenz de Heredia on (Manuel Torremocha) és l'únic que dóna la cara per ell, segons explica, la llàstima és que la manera no és la més adequada. A **Jesús de Nazaret** (1977) de Franco Zeffirelli Judes (Ian McShane) dubte sobre si Jesús és o no el Messies i per això el lliure perquè ell mateix es defineixi davant del Sanedrí. A **La última tentación de Cristo** (1988) de Martin Scorsese on Judes (el pel-roig Harvey Keitel), fidel servidor de Crist, es rebel·larà contra el Mestre quan aquest li prediu la seva traïció tot dient-li: "Yo lucho, tu colaboras", però recordem que Jesús, en aquest film, és a Judes a qui li farà les més íntimes confessions.

El relat de la fi de Judes és propi i exclusiu de Mateu "Ell va llençar les monedes al santuari i sortí. Se'n va anar i es va penjar" (Mt 27,5). Després veu el pecat que ha comès i torna el diners (preu de la sang) i tanmateix desespera de la misericòrdia de Déu. Els membres del Sanedrí no volen escoltar-lo i Judes es empès a l'abisme. "He pecat lliurant a la mort un innocent. Però ells li contestaren: I a nosaltres, què ens importa? Això és cosa teva! (Mt 27, 4). A molts films es veu la seva fi penjat de l'arbre o si més no la insinuació. **Christus** (1917) de Gulio Antamoro, a **El Judas** (1952) d'Ignacio F. Iquino, a **Rey de**

reyes (1961) de Nicholas Ray, a **El evangelio según san Mateo** (1964) de Pier Paolo Pasolini, a **Cristo** (1966) de Santiago Ferrer, a **Jesucristo Superstar** (1974) de Norman Jewison, a **Jesús de Nazaret** (1977) de Franco Zeffirelli i a **La Pasión de Cristo** (2004) de Mel Gibson. Curiosament no apareix ni a **La historia más grande jamás contada** (1965) de George Stevens, ni a **Godspell** (1973) de David Greene.

Judes, lladre (ja hem vist Jn 12,6) i un home molt avariós. “Què esteu disposats a donar-me si us lliuro Jesús?” (Mt 26,15) està sublim a **Jesucristo Superstar** (1974) de Norman Jewison, on s’enfronta a Crist dient-li que ell no té la culpa de que un Déu totpoderós l’esculli a ell per a ser el traïdor. El Judes de **La última tentación de Cristo** (1988) de Martin Scorsese té molt de cos, fins i tot, en algun moment eclipsa el propi Jesús. “Precisamente por este problemático contexto el filme deja patente las controversias que provoca el mensaje de Jesús en algunos personajes, especialmente en el de Judas, del cual se ofrece una aproximación muy particular. Aquí aparece como un activista político reconvertido a discípulo que no termina de comprender porqué la doctrina de su maestro está fundamentada en el amor y no en la fuerza, porqué habla de una liberación interior en lugar de una liberación política”¹. Joseph Schildkraut el Judes de **Rey de reyes** (1927) de Cecil B. De Mille és també un dels personatges més interessants del film, que segueix Jesús únicament per veure si el farà ministre. A **La Pasión de Cristo** (2004) de Mel Gibson no s’explica res de Judes ja que el director confia que el públic coneix el personatge. En aquest film es pren la llicència de incorporar uns nens que es troben amb Judes i es riuen d’ell quan va a la mort. Si Judes és el protagonista en acció o en essència del film, Jesús ho es en potència a **El beso de Judas** (1953) de Rafael Gil

Hi ha molt bona relació entre Jesús i Judes a **Jesucristo Superstar** (1974) de Norman Jewison. A **La última tentación de Cristo** (1988) de Martin Scorsese Jesús es treu el cor, tots els deixebles s’agenollen menys Judes però és l’únic

¹ JIMENEZ, José: *Breve historia de la representación cinematográfica de Jesucristo*. Obra inédita. 1985. P. 84

que, davant la petició del Mestre a seguir-lo, s'apropa a ell i li diu: "Adonai". És Judes qui quan Jesús és al llit a punt de morir el fa reaccionar i li diu que si mor com un home la seva vida no haurà servit de res.

En el cinema tenim uns Judes interpretats per actors coneguts i macos com són Rip Torn el de **Rey de reyes** (1961) de Nicholas Ray o David McCallum el de **La historia más grande jamás contada** (1965) de George Stevens. Tenim altres Judes que no són gens coneguts i que la seva caracterització és la d'un jueu amb ulls negres i nas afilat com a **Bosquejo cinematográfico** (1918) d'Arturo Carballo.

A **Jesucristo Superstar** (1974) de Norman Jewison Judes queda exonerat de tota culpa quan el poble li canta "Pobre Judas! Pobre Judas!".

Hi ha algunes consideracions a fer:

A **Godspell** (1973) de David Greene Judes i Joan Baptista són el mateix actor, a saber, David Haskell.

A **El Judas** (1952) d'Ignacio F. Iquino Jesús i Judes són interpretats per Antonio Vilar, igualment que a **Ponzio Pilato** (1964) de Irving Rapper on és John Drew Barrymore qui interpreta el doble paper.

5.3.2.3. Els altres apòstols

En general els altres apòstols passen desapercebuts tot i que els podem conèixer pel seu nom com a **El beso de Judes** (1953) de Rafael Gil en que Jesús els crida un a un després del Sermó de la muntanya i la camera ens els va presentant: "Pedro, Andrés, Juan, Santiago, Mateo, Bartolomé, Tadeo, Tomás, Santiago Alfeo, Simón de Canà y Judas Iscariote". També són anomenats un a un pel seu nom a **Cristo** (1966) de Santiago Ferrer. Són dotze deixebles que a **Godspell** (1973) de David Greene, cridats per Joan Baptista

es redueixen a nou, 8 i Judes, un grup de hippies que s'uniran a Jesús i recrearan els fets de la seva vida en el Nova York dels anys 70 predicant la paraula de Déu per tota la ciutat. A **El evangelio según san Mateo** (1964) de Pier Paolo Pasolini són homes rudes, dels qui mai sabem qui és qui (per bé que són anomenats un per un per Jesús i enfocats en el moment de la crida per la camera), però són homes que sense entendre el Mestre el segueixen perquè l'estimen. Pasolini "utiliza a estos actores aficionados y cierta crudeza física para crear un clima vulgar y humano, distinto de la santidad artificial de todos los filmes anteriores y casi todos los posteriores sobre la vida de Jesús. Rueda con repetidos y prolongados primeros planos de rostros normales y sin maquillaje"². A **Cristo** (1952) de Margarita Alexandre i Rafael Mª Torrecilla els apòstols són les representacions que va fer El Greco.

L'elecció dels 12 a **La historia más grande jamás contada** (1965) de George Stevens s'aparta totalment de les escriptures sagrades ja que en el film són els mateixos deixebles els qui un a un li demanen a Jesús de seguir-lo.

A **La última tentación de Cristo** (1988) de Martin Scorsese els apòstols són els companys i amics de Jesús que apareixen espontàniament sense massa coherència dificultant l'evolució interna del personatge principal, al que l'espectador li costa seguir amb tanta anècdota.

Alguns dels apòstols queden relegats al seu esment. Són quasi desconeguts perquè el Nou Testament ens en parla poc d'ells. Llevat Pere, Jaume i Joan, els altres membres no tornen a aparèixer en el Nou Testament després de la mort de Jesús. Per bé que n'hi ha tres de preferits Jesús els estima a tots i de tots vol el seu seguiment per això a **El beso de Judas** (1953) de Rafael Gil els diu si el volen deixar i ells li responen: "Señor a quien iremos solo tu tienes palabras de vida eterna". La definició més bonica d'ells mateixos és la que dóna Pere a **Proceso a Jesús** (1974) de José Luis Sáenz de Heredia: "Somos unos pobres hombres que teníamos un amor muy grande pero también mucho miedo".

² SOLOMON, John. Op. Cit. P. 203.

D'aquests apòstols destaquem a Joan.

La trobada de Joan amb Jesús va canviar la seva vida. Era pescador, el seu pare era el Zebedeu, pescador acomodat, la seva mare era Salomé i el seu germà Jaume (l'anomenat el major, entre els apòstols). Els dos germans eren impetuosos per això Jesús els anomenava: "Fills del tro" (Mc 3,17) per la seva agressivitat. Joan era ardent, violent i ambiciós alhora que tendra, dolç i delicat.

Va formar part dels tres que Jesús prenia quan volia fer quelcom important i és el deixeble que Jesús estimava. "Un dels deixebles. El qui Jesús estimava, era a taula assegut al costat d'ell" (Jn 13, 23).

El veiem la nit del sopar pasqual, camí del Calvari i al peu de la creu.

Joan apareix força en les pel·lícules però el seu paper és molt secundari per això en prou feines parla en les escenes en les que surt. Normalment és representat com un jove que fa costat a Jesús i després a la mare.

Destaquem l'actuació de Virgilio Teixeira a **Los misterios del Rosario** (1957) de Joseph Breen, Jr. I Fernando Palacios i la d'Ángel del Pozo a **Proceso a Jesús** (1974) de José Luis Sáenz de Heredia, no per la seva magnífica interpretació sinó per ser una de les pel·lícules espanyoles.

5.3.3. Altres personatges

5.3.3.1. Maria Magdalena

Es citada amb Maria al peu de la creu. Magdalena no fugí del perill, pateix amb Jesús, cerca acompanyar-lo i estar al seu costat fins el darrer moment.

A les pel·lícules espanyoles no surt, només que a **Cristo** (1966) de Santiago Ferrer quan Jesús s'apareix a ella després de la resurrecció. Podem citar

també **Proceso a Jesús** (1974) de José Luis Sáenz de Heredia en què Julia Gutiérrez Caba (una prostituta) defensa a Jesús i demana que el deixin viure.

A **Rey de reyes** (1961) de Nicholas Ray, Carmen Sevilla és una dona vehement i amant. A **Jesucristo Superstar** (1974) de Norman Jewison (Yvonne Ellman, asiàtica) es posa en evidència la suposició que Maria Magdalena estava enamorada de Jesús. La lletra del seu cant res té a veure amb els sentiments reals que va tenir aquesta dona. Anne Bancroft a **Jesús de Nazaret** (1977) de Franco Zeffirelli confessava que sempre s'havia sentit atreta per la figura de Maria Magdalena. Barbara Hershey a **La última tentación de Cristo** (1988) de Martín Scorsese es salvada per Jesús quan ha de ser lapidada i després apareix novament unint-se als deixebles de Jesús, després que ell li havia demanat que romangués amb ell. Finalment destaquem la bona interpretació de Monica Bellucci a **La Pasión de Cristo** (2004) de Mel Gibson quan neteja, amb Maria, la sang de Jesús en el terra del pretori després de la flagel·lació i besa els peus, plens de sang, de Crist. És molt bonica l'escena en que Jesús a **Jesús de Montreal** (1989) de Denys Arcand, s'enfronta a una directiva de televisió que li demana a Maria Magdalena que es despulli davant seu si vol aconseguir el paper en una obra teatral. És una metàfora més de les que el director utilitza per mostrar-nos, en aquest cas, com Jesús vol fer sortir a la noia d'un món de corrupció.

5.3.3.2. Ponç Pilat

La província de Judea (i per tant Jerusalem) estava sota la jurisdicció d'un governador o procurador romà, que residia habitualment a Cesarea i es traslladava a Jerusalem en ocasió de les festes més importants. Pilat va ser governador de Judea de l'any 26 al 36 d.C.

Les fonts jueves no cristianes, com Josefo o Filó, el defineixen com un governant dur i sense misericòrdia, sàdic, inflexible, obstinat, cruel i violent. I,

sobretot, diuen que no tenia res de dubitatiu. La imatge més divulgada de Ponç Pilat, segons la tendència antijueva del relat cristià ens porta a pensar en un governant dèbil, vacil·lant i ple d'escrúpols morals. Un home escèptic i indecís que volia deixar lliure a Jesús però es va veure emprès per la multitud que li demanava que alliberés a Barrabàs i crucifiqués a Jesús. Mateu introdueix més vacil·lació en l'esperit de Pilat quan la seva dona Claudia Pròcula³ li diu: "Desentén-te del cas d'aquest just. Avui, en somnis, he patit molt per causa d'ell" (Mt 27,19).

A **El beso de Judas** (1953) de Rafael Gil és delicat, amanerat, banal, pusil·lànim, decadent, refinat, sensual, indiferent i despreciatiu i el mateix soldat Licinio li diu a la cara que és un covard. A **Cristo** (1966) de Santiago Ferrer, té un posat tirà i dictatorial. Són molt refinats els Pilat (Barry Dennden) de **Jesucristo Superstar** (1974) de Norman Jewison, el Pilat (David Bowie) de **La última tentación de Cristo** (1988) de Martin Scorsese i el de **Jesús de Montreal** (1989) de Denys Arcand que els podem considerar força amanerats.

A **Rey de reyes** (1961) de Nicholas Ray Herodes li pregunta a un soldat quina és la feblesa de Pilat (Hurd Hatfield) i aquest li respon: "La vanitat". Com la que tenen Telly Savalas a **La historia más grande jamás contada** (1965) de George Stevens i Rod Steiger a **Jesús de Nazaret** (1977) de Franco Zeffirelli

El Pilat (Hristo Naumov Shopov) de **La Pasión de Cristo** (2004) de Mel Gibson es mostrat, seguint l'evangeli de Sant Joan, com un governador molt amable i predisposat amb Jesús i es contrari a la seva crucifixió.

³ Algú ha dit que Claudia Pròcula ha entrat en la història com la primera dona pagana defensora de Crist. A **Rey de reyes** (1961) de Nicholas Ray, la dona de Pilat va a escoltar a Jesús en el Sermó de la muntanya. A **La Pasión de Cristo** (2004) de Mel Gibson Gibson Claudia surt una bona estona i és molt compassiva amb Jesús a qui considera un home sant i es contraria a la seva crucifixió.

Pilat va condemnar Jesús per motius polítics, concretament, per posar en perill l'ordre públic, per sedició. Pilat està sota la pressió de la gent amotinada i, contra el dictat de la seva consciència i, per covardia, mana crucificar a Jesús.

Hristo Naumov Shopov és Pilat a
La Pasión de Cristo (2004) de Mel Gibson

5.3.3.3. El Maligne

Satanàs no descansa en el desig de fer fracassar la missió de Crist en el món ... una missió d'amor, veritat i salvació. Especialment en l'escena de l'hort de Getsemaní. I també d'esbrinar si Jesús és el Messies. Però ell que és l'instigador a l'ombra, no pot impedir que l'aparent derrota sigui en realitat un triomf, ja que no pot res contra Jesús que és el vencedor del món.

El maligne pren diferents formes segons els films:

A **Cristo** (1966) de Santiago Ferrer el dimoni és un ésser, molt llegendari, de color vermell que té unes banyes i una cua.

Adquireix la forma d'home interpretat per Donald Pleasance⁴ a **La historia más grande jamás contada** (1965) de George Stevens esforçant-se en produir un efecte dramàtic i esdevenir l'antagonisme del bé, és un home normal i corrent a **El evangelio según san Mateo** (1964) de Pier Paolo Pasolini i és home,

⁴ Que a **Jesús de Nazaret** (1977) de Franco Zeffirelli és el rei Melchor.

també, concretament un advocat que tempta per aconseguir la riquesa i la fama sense esforç, a **Jesús de Montreal** (1989) de Denys Arcand.

De vegades, com a **Rey de reyes** (1961) de Nicholas Ray només és una veu, al menys en les temptacions al desert, masculina i molt persuasiva.

A **La última tentación de Cristo** (1989) de Martin Scorsese el mal tempta a Jesús en el desert, prenent la forma de serp i veu de dona la primera vegada; en forma de lleó i veu d'home la segona vegada i la darrera és el foc amb veu d'home. A la creu, en la darrera temptació el dimoni es presenta en forma d'àngel.

L'aspecte femení del mal és a **La Pasión de Cristo** (2004) de Mel Gibson on Rosalinda Celentano és en un principi un personatge androgin (trets de dona i veu d'home) que es va feminitzant al llarg del film. La seva mirada és enigmàtica, els seus moviments sinuosos i la seva presència constantment amenaçadora. En aquest film el dimoni es desespera quan Jesús mor perquè amb la seva mort el mal queda guanyat per sempre.

5.4. Altres qüestions relacionades amb la Passió

5.4.1. L'antisemitisme

La història de la Passió de Jesús està farcida de persones que hi intervenen d'una manera o altra i posen cadascuna d'elles el seu gra en el destí final. Hi ha una bona quantitat de bons jueus: Maria, Magdalena, els deixebles (malgrat les seves debilitats), el cirineu, la Verònica i part de la multitud. Ara bé també hi ha personatges que contribueixen al terrible desenllaç: Judes traeix Jesús, Pere el nega, Herodes juga amb ell, Pilat el condemna, els soldats l'assoten i el crucifiquen, la multitud es burla i demana la crucifixió i, sempre present, el dimoni actua. Jueus i romans de l'època van quedar involucrats en el procés, en la condemna i en l'execució de Jesús. És l'etern problema de la responsabilitat final en la mort de Crist. De tots únicament Maria és plenament innocent.

Qui és, doncs, en definitiva, el culpable de la mort de Jesús?

Per Tàcit i Flavi Josep és Pilat qui condemna, en temps de Tiberi, a Jesús tot i que el segon precisa que les autoritats jueves són els acusadors a Pilat.

Aquest tema de la sentència de mort contra Jesús i de la seva crucifixió és tractat de diferent manera per cada un dels quatre evangelistes.

. Per Marc la responsabilitat de la mort de Jesús és dels jueus (summes sacerdots, Sanedrí, fariseus i el poble). “Aleshores el gran sacerdot s'esquinça els vestits tot exclamant: Per què necessitem més testimonis? Vosaltres mateixos acabeu de sentir la blasfèmia! Què us en sembla? Tots van sentenciar que mereixia pena de mort” (Mc 14, 63-64). La culpa és, també, dels romans (Ponç Pilat). “Pilat, volent acontentar la gent, els deixà lliure Barrabàs i va lliurar Jesús, després de fer-lo assotar, perquè fos crucificat” (Mc 15,15).

. Mateu carrega exclusivament les culpes sobre els jueus, tant el poble com els seus dirigents. Ho mostra clarament el diàleg que manté Pilat amb la gent reunida al seu voltant. Gent a qui els grans sacerdots i els notables de la Llei convencien perquè reclamessin a Barrabàs i fessin matar a Jesús. Al final les paraules de Pilat són clares: “Jo sóc innocent de la sang d’aquest home. Això és cosa vostra” (Mt 27,24). A aquesta afirmació el poble respon: “Que la seva sang caigui sobre nosaltres i els nostres fills” (Mt 27,25)

. Lluc també accentua la responsabilitat de les autoritats jueves i eximeix a Pilat de la culpabilitat de la mort de Jesús. Fa proclamar a Pilat per tres vegades la innocència de Jesús. “No trobo res en aquest home per a poder-lo inculpar” (Lc 23, 4).

. Per Joan, Pilat no vol actuar contra Jesús de qui defensa, amb paraules semblants a les de Lluc, la seva innocència. Davant el dubte Pilat li diu a Jesús que els seu propi poble l’ha posat a les seves mans i li dóna l’oportunitat de defensar-se però Jesús calla. Pilat diu: “¿No saps que tinc poder per deixar-te lliure o per crucificar-te?” (Jn 19,10). Jesús li respon: “No tindries cap poder sobre mi, si no l’haguessis rebut de dalt. Per això, el qui m’ha lliurat a tu és culpable d’un pecat més gran” (Jn 19, 11). Aquí Jesús dóna sentència i la culpa de la seva mort pesa, exclusivament, sobre els jueus.

La responsabilitat és compartida segons veiem en els quatre evangelistes però la decisió última recau en Pilat el qui té “poder per condemnar”. Per això finalment, i segons Joan, Pilat va agafar por en sentir les paraules del poble, i per accontentar la gent segons diu Marc, decidí de satisfer la seva petició: “va deixar lliure l’home que era a la presó per disturbis i per assassinat, l’home que ells demanaven, i va lliurar Jesús, tal com ells volien”. (Lc 23,24)

Què diu l'Església respecte a aquest tema? “Aunque las autoridades judías con sus seguidores reclamaron la muerte de Cristo, sin embargo, lo que en su pasión se hizo no puede ser imputado indistintamente ni a todos los judíos que entonces vivían, ni a los judíos de hoy. Y si bien la Iglesia es el nuevo Pueblo de Dios, no se ha de señalar a los judíos como réprobos de Dios y malditos, como si esto se dedujera de las Sagradas Escrituras (...) La Iglesia siempre ha sostenido y sostiene que fue por los pecados de todos los hombres por los que Cristo, movido de intensa caridad, se entregó voluntariamente a su Pasión y Muerte, para que todos consigan la salvación”⁵. Precisament el 19 d'agost de 2005 el sant Pare Benet XVI, en el marc de la XX Jornada Mundial de la Joventut a Colònia, va fer referència a la Declaració *Nostra Aetate* en un discurs a la Sinagoga de la ciutat⁶.

El Catecisme de l'Església Catòlica diu en el seu article 587 que: “no es pot atribuir la responsabilitat al conjunt dels jueus de Jerusalem, malgrat el clam d'una multitud manipulada. Jesús mateix, perdonant des de la creu apel·la a la “ignorància”. Més endavant en el número 596 es diu que: “el Sanedri va condemnar Jesús reu de mort per blasfem però no tenint poder per condemnar a la pena capital va lliurar Jesús als romans acusat de rebel·lió política. També els grans sacerdots es van servir d'amenaques polítiques perquè Pilat condemnés Jesús a mort”. I afegeix que: “l' Església no dubta en imputar als cristians la responsabilitat més greu en el suplici de Jesús, responsabilitat que

⁵ VV.AA.: Declaración “Nostra Aetate” sobre Las relaciones de la Iglesia con las religiones no cristianas. Documentos completos del Vaticano. Ed. Mensajero. Bilbao. 1982. Pp. 460-461.

⁶ Se cumple también este año el 40º aniversario de la promulgación de la Declaración *Nostra aetate*, del Concilio Ecuménico Vaticano II, (...) Esta Declaración, en el capítulo cuarto, recuerda nuestras raíces comunes y el rico patrimonio espiritual que comparten judíos y cristianos. Tanto los judíos como los cristianos reconocen en Abraham a su padre común en la fe. La Declaración conciliar *Nostra aetate*, por tanto, «deplora los odios, persecuciones y manifestaciones de antisemitismo de que han sido objeto los judíos de cualquier tiempo y por parte de cualquier persona» (n. 4). Fundándose en la dignidad humana común a todos, la Iglesia católica «reprueba, como ajena al espíritu de Cristo, cualquier discriminación o vejación por motivos de raza o color, de condición o religión» (ibíd., n. 5). La Iglesia es consciente del deber que tiene de transmitir, tanto en la catequesis como en cada aspecto de su vida, esta doctrina a las nuevas generaciones que no han visto los terribles acontecimientos ocurridos antes y durante la Segunda Guerra Mundial. Es una tarea especialmente importante porque, desafortunadamente, hoy resurgen nuevos signos de antisemitismo y aparecen diversas formas de hostilidad generalizada hacia los extranjeros.

ells, massa sovint, han fet recaure únicament en els jueus. I ho hem de reconèixer: el nostre crim en aquest cas és més gran que el dels jueus, perquè, com diu l'Apòstol, "si haguessin conegut el Rei de la glòria, mai no l'haurien crucificat" (1 Cor 2,8). Nosaltres, en canvi, fem professió de conèixer-lo. I quan el neguem amb els nostres actes, és com si poséssim damunt seu les nostres mans homicides". (598)

A rel de la pel·lícula **La Pasión de Cristo** (2004) de Mel Gibson van sortir moltes veus de jueus que se sentien incòmodes veient el retrat tan negatiu del seu poble. Deien que és un film antisemita perquè dóna la culpa als summes sacerdots, que havien utilitzat a Pilat, i als jueus en general. En la pel·lícula és Caifàs qui incita el poble a crucificar Jesús per evitar que els prengui certs privilegis. Pilat és tractat com un ninot mogut per la massa. El director de ADL (Antidifamation League) principal "lobby"⁷ jueu que va contra Gibson, Abraham Foxman, assegura que el film mostra el missatge, gens ambigu, de donar la culpa als jueus. Per la seva banda el rabí d'Israel Yona Metzger ha demanat al papa Joan Pau II que insisteixi que els jueus no van matar Jesús⁸. L'Església Catòlica no ha reaccionat, això vol dir, que no ha vist motius per fer-ho, contràriament, veu amb bon ulls el treball de Gibson. Gibson ha repetit moltes vegades que el seu interès no era acusar ningú sinó reflectir la immensitat de l'amor de Déu pels homes i assegura⁹ (n'està convençut) que tots vam matar a Jesús. No és qüestió de romans, ni jueus, ni del poble sinó qüestió nostra, els culpables de la mort de Jesús som tots; perquè la pel·lícula no acusa els jueus, sinó als homes, en general, que volen la seva mort. Per això es pot veure al film la mà esquerra del director sostenint el clau que s'introduirà en la mà de Crist. Gibson ha explicat que ho va fer per representar el fet que va ser la seva pròpia maldat, al menys en part, la que va crucificar a Jesús. A **Intolerancia** (1916) de David Wark Griffith, algunes escenes van ser durament criticades per les autoritats jueves de Los Angeles que consideraven que el director prenia la seva raça com els botxins del Fill de Déu.

⁷ Altres lobbys americans van voler anar contra la pel·lícula acusant-la d'antisemita, però com van veure que això encara provocava més èxit de taquilla van canviar de postura i van passar a denunciar la duresa de les imatges

⁸ *Zenit*. 04.03.04

⁹ *Zenit* 04.03.04

La mateixa tesi és la de **Proceso a Jesús** (1974) de José Luis Sáenz de Heredia, en la qual el punt culminant, el clímax, tal com diu el president del tribunal, és “la muerte de Jesús”. I aquí es plantegen diverses preguntes. Per culpa de qui ha mort Jesús? Arriben a la conclusió de que ni Caifàs ni Pilat són culpables. Potser és que, com diu l'acusador de Jesús, “Todos somos culpables. Los judíos, los romanos, los presentes”. I potser, fins i tot, ens interpel·la a nosaltres espectadors. A **El Judas** (1952) d'Ignacio F. Iquino es veu clarament que la mort de Mariano/Jesús s'esdevé per un cúmul de situacions i actituds provocades per les persones que l'envolten. També **Jesucristo Superstar** (1974) de Norman Jewison va ser atacada d'antisemita, en el seu moment, per bona part de la premsa. El director es va defensar dient que per ell l'únic culpable era Ponç Pilat i els soldats romans disculpant als jueus tot aportant la dada, incontestable, de que la forma d'execució, la crucifixió, era un suplici romà. També es va dir d'ella que era un al·legat a la discriminació racial atès que Judes, el traïdor era negre i Maria Magdalena, la prostituta era asiàtica.

Per la seva banda hi ha altres films en els que els seus directors mostren obertament la seva tendència. A **Rey de reyes** (1961) el director Nicholas Ray (el guionista de la qual és el jueu Philip Yordan) “elimina passatges de conflicte, com quan Jesús s'enfronta als canvistes en el temple de Jerusalem i en la condemna desapareix el paper de les autoritats jueves eludint la tensió dramàtica del procés”¹⁰. A **El evangelio según san Mateo** (1964) de Pier Paolo Passolini alguns catòlics el van acusar d'usar la religió com a propaganda comunista. Ja sabem que és el film més revolucionari i ataca a rics i fariseus donant-li una dimensió més social que religiosa, però l'autor va rebre el Nihil Obstat de la OCIC i no va trobar cap reacció contrària per part del Vaticà. A **La historia más grande jamás contada** (1965) George Stevens mitiga, al final del film, la culpabilitat dels jueus, per fer caure tot el pes en la

¹⁰ TORRALBA, Francesc i SÁNCHEZ, Peio: *A imatge de Déu*. Propostes de Pastoral de Joventut. Institut Superior de Ciències Religioses Don Bosco. Centre Teològic Saleià Martí-Codolar. Barcelona. 2003. P. 29s

figura de Satan. A **Cristo** (1966) de Santiago Ferrer la prepotència dictatorial de Pilat fa recaure totes les culpes en ell. A **Jesús de Nazaret** (1977) de Franco Zeffirelli “S’hi introdueix una curiosa estratègia per a evitar el conflicte amb el judaisme. Zerah serà l’encarregat de carregar amb la responsabilitat de l’acusació contra Jesús per poder deixar lliures els personatges històrics. Manipularà Judes, el Sanedrí i Pilat. A costa de la història, se suavitza el conflicte i es fa políticament incomprensible”¹¹. A **La última tentación de Cristo** (1988) de Martin Scorsese Pilat considera Jesús un enemic de Roma, ell, Pilat, és l’únic veritablement culpable de la mort de Jesús doncs ell mateix li diu: “Ya te hemos destinado un sitio en el Gólgota”. A **Jesús de Montreal** (1989) el director, Denys Arcand, posa en entredit la mercantilista societat de consum contemporània, el que aleshores podria ser la societat jueva i concretament el Sanedrí. Finalment a **El beso de Judas** (1953) de Rafael Gil “Los judíos también reciben un correctivo, ya que a lo largo del guión se insiste, sin ningún tipo de circunloquio, en que ellos son los culpables de la muerte de Cristo: en una escena clave: Caifás (Luis Hurtado) asume en nombre de su pueblo la responsabilidad. Nótese la diferencia con los filmes norteamericanos de temática similar, en los que se hace lo imposible para que el pueblo de Israel no aparezca como responsable director del drama del Golgota. Acorde con la culpabilidad de Israel, **El beso** descarga a los romanos de gran parte de culpa: Pilatos (Gerard Tichy) es presentado como abúlico e indeciso, pero en ningún momento decidido a reconocer las supuestas faltas de Jesús; y no falta el apuesto centurión (Francisco Rabal) que acabará perdiendo su reputación militar por su decidido apoyo a la nueva doctrina. El Cristianismo, viene a decir el guión, es un asunto más de romanos que de judíos. Razonamiento irrefutable en 1954, pero bastante atrevido si se aplica a la época de los hechos: ¿o no eran judíos Jesús y sus apóstoles?”¹².

Al final podem dir que el drama del Gòlgota és per sempre i entranya una acusació pels homes d’abans, d’avui i de sempre.

¹¹ TORRALBA, Francesc i SÁNCHEZ, Peio: Op. Cit. P. 30

¹² DE ESPAÑA, Rafael: Antisemitismo en el cine español a Film-Historia. Vol.1. Núm.2. Barcelona.1991. P.97.